др Милан Кољанин
Асја Драча Мунтеан

ЛОГОР НА БЕОГРАДСКОМ САЈМИШТУ 1941-1944

МЕМОРИЈАЛНИ ЦЕНТАР
СТАРО САЈМИШТЕ

Ову изложбу и каталог посвећујемо свим
жртвама логора на Београдском сајмишту.

МЕМОРИЈАЛНИ ЦЕНТАР
СТАРО САЈМИШТЕ

МЕМОРИЈАЛНИ ЦЕНТАР
СТАРО САЈМИШТЕ

Издавач
Меморијални центар „Старо сајмиште“

Главни и одговорни уредник
др Кринка Видаковић Петров

Аутор:
др Милан Кољанин

Коаутор:
Асја Драча Мунтеан

Дизајн:
Изабела Мартинов Томовић

Продукција интерактивних објеката: Next game

Штампа
LION, Beograd

Тираж
300

За уступање фотографија, документарне грађе и уметничких радова Меморијални центар „Старо сајмиште“ се захваљује Историјском архиву Београда, Музеју града Београда, Архиву Југославије, Хисторијском музеју Босне и Херцеговине, Југословенској кинотеци, Музеју Војводине, Јеврејском историјском музеју, Историјском музеју Србије, Фонду Б92, Александру Зографу као и породицама жртава.

Каталог је финансиран средствима Министарства културе.

др Милан Кољанин
Асја Драча Мунтеан

ЛОГОР НА БЕОГРАДСКОМ САЈМИШТУ 1941–1944

БЕОГРАД, 2024

„Круг“, кратки филм, 2022.

Меморијални центар "Старо сајмиште" је у сарадњи са *Next game* произвео кратки филм под називом "Круг" који је саставни део истоимене изложбе. Филм можете погледати активацијом QR кода.

ПРЕДГОВОР

И у граду тако бременитом историјским догађајима, какав је Београд, мало је простора где је у релативно кратком периоду настало толико значења и симболике као што је Старо сајмиште. Током неколиком деценија овај простор је прошао неколико суштинских трансформација: био је симбол ширења града, привредног напретка, савремене архитектуре и повезивања са светом да би после неколико година постао место масовног заточења, смрти и разарања. Првих година после Другог светског рата постао је симбол обнове и изградње и један од центара уметничког стварања. Следило је предуго занемаривање и непримерено коришћења неких од преосталих сајамских објеката. Савременици смо враћања Старог сајмишта на мапу једног од значајних места сећања Београда и првих корака његове трајне меморијализације.

Београдски сајам 1937. Почетак изградње

(Историјски архив Београда (даље: ИАБ) лична збирка Недељка Савића)

Аеронаутичка изложба на Београдском сајму, мај-јуни 1938.

(Музеј града Београда (даље: МГБ) збирка Милоша Јуришића)

„…Београд добија инструмент за искоришћење свог географског положаја…“

Милан Стојановић, председник Друштва за приређивање сајма и изложби

Београдски сајам 1937–1941.

(МГБ, збирка Милоша Јуришића)

На иницијативу београдских и српских привредника, Београдска општина је децембра 1935. године донела одлуку да уступи своје земљиште на левој обали Саве за изградњу сајмишта, на простору непосредно крај новоизграђеног Моста краља Александра који је повезивао Београд са Земуном. Изградња Сајма поверена је Друштву за приређивање сајма и изложби. Радови су почели 6. јуна 1937. године, а прва међународна изложба на Сајму одржана је већ у септембру исте године са преко 883 излагача из различитих области. На Сајму су све до јесени 1940. године редовно организовани пролећни и јесењи сајмови, као и друге манифестације као што су изложбе аутомобила, ваздухопловства, занатства, сајмови књига, спортске приредбе, уметничке изложбе, концерти и др. Први телевизијски програм на Балкану је емитован 1938. године управо на Сајму.

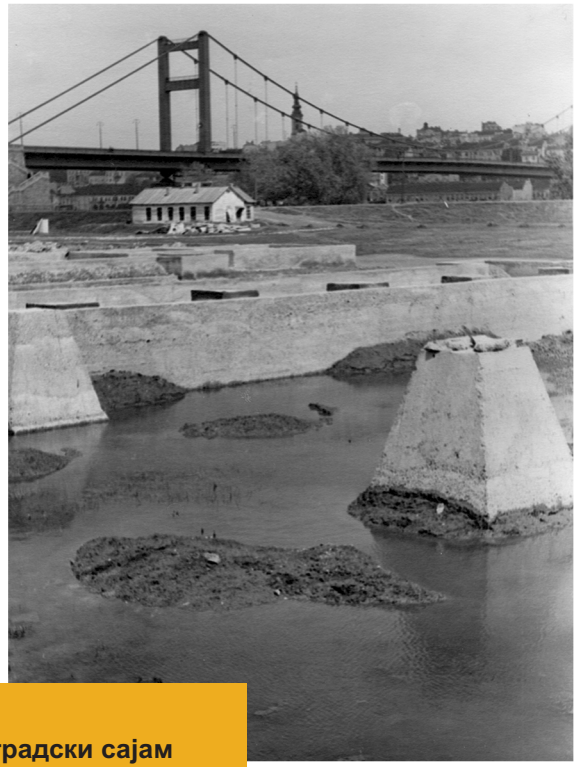

Београдски сајам 1937. Фазе изградње

(ИАБ, лична збирка Недељка Савића)

Свечано отварање Београдског сајма

(ИАБ, лична збирка Неделька Савића)

Павиљон фирме Филипс на Београдском сајму, септембар 1938: прва телевизијска емисија на Балкану

(МГБ, збирка Дарка Ћирића)

Први Београдски сајам подигнут је према пројекту тројице општинских архитеката Рајка Татића, Миливоја Тричковића и Ђорђа Лукића. Урбанистички комплекс и архитектура Сајма представљају репрезентативан пример модерне архитектуре тридесетих година XX века са доминантном кон-

Београдски сајам 1937–1941.

(МГБ, збирка Милоша Јуришића)

Београдски сајам Мађарски павиљон

(ИАБ ,лична збирка Недељка Савића)

структивистичком кулом високом 40 метара, видљивом и са најудаљенијих тачака града.

Централна кула, изграђена 1937. године по пројекту Александра Секулића, чинила је језгро Сајма. Око ње се нала-

Београдски сајам
Немачки павиљон

(МГБ, збирка Милоша Јуришића)

Београдски сајам
Румунски павиљон

(ИАБ, лична збирка Недељка Савића)

зио пространи трг од кога су водиле зракасте комуникације до пет великих југословенских павиљона коју су били симетрично распоређени око трга. Иза средишњег дела комплекса изграђени су национални павиљони страних држава као и павиљони домаћих и страних компанија и удружења. Павиљоне су имале Италија, Чехословачка, Румунија, Мађарска затим Турска и Немачка. Компанија Шкода је подигла падобрански торањ, свој павиљон су имали холандска фирма „Филипс“, Задужбина Николе Спасића, а изграђен је и низ других павиљона.

Београдски сајам
Италијански павиљон

(МГБ, збирка Милоша Јуришића)

Посебне архитектонске вредности поседују релативно добро очувани Италијански павиљон који је изграђен у рационалистичком стилу модерне и *Novecento italiano,* доми-

Београдски сајам
Павиљон Задужбине Николе Спасића

(Меморијални центар „Старо сајмиште“ Збирка фотографија)

Отварање Београдског сајма, кратки филм, Југословенска кинотека

нантних стилова у служби фашистичког режима. Павиљон Задужбине Николе Спасића је изграђен у стилу *Art deco* и представља антологијски пример српске међуратне архитектуре.

Београдски сајам
Италијански павиљон

(МГБ, збирка Милоша Јуришића)

Београд у рушевинама после бомбардовања немачког ратног ваздухоловства 6. априла 1941.

(Приватна збирка)

Срушени ланчани мост на Сави

(МГБ, И 2/2-3535)

БЕОГРАД У РУШЕВИНАМА

Агресија нацистичке Немачке и фашистичке Италије, којима су се придружиле Мађарска и Бугарска, започета 6. априла 1941, узроковала је велика разарања и губитке људских живота, пре свега у престоници Београду. Током немачког бомбардовања незаштићеног града објекти Сајмишта нису теже оштећени и релативно брзо су могли да се искористе за затварање великог броја људи.

Генерал фон Клајст на дефилеу немачких трупа испред Народне скупштине у Београду, 16. април 1941.

(МГБ, И 2/2-3616)

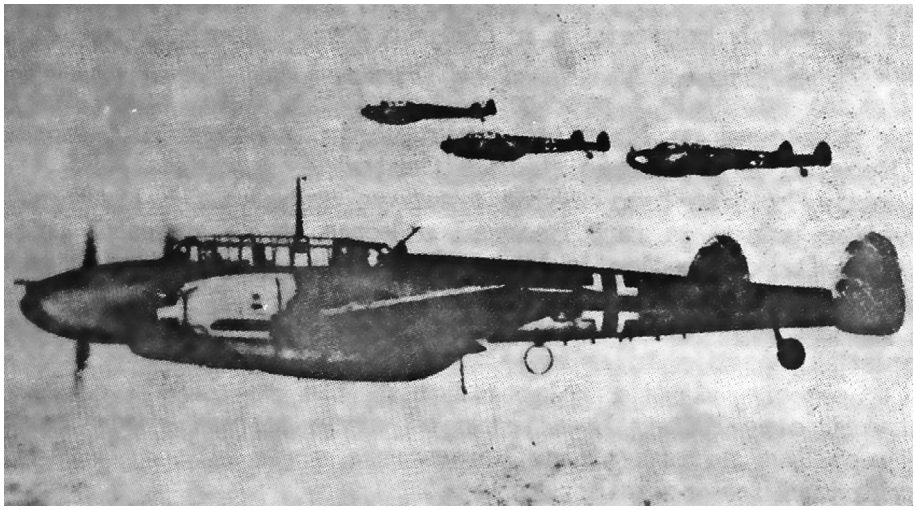

Немачки бомбардери над Београдом 6. априла 1941.

(Muharem Kreso, *Njemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941–1944*), Београд, 1979, 62)

АГРЕСИЈА И ПОДЕЛА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Огромна војна премоћ агресора, деловање сепаратистичких снага и дезорганизованост довели су до брзог слома Југословенске војске и капитулације потписане 17. априла 1941. у Београду. Суседне државе, Немачка, Италија, Мађарска, Бугарска и Албанија (италијански протекторат) окупирале су делове држава. На средишњем делу државе (Хрватска, Босна и Херцеговина, Срем) Немачка и Италија

Потписивање капитулације Југословенаке војске, Београд, 17. април 1941.

(Војни музеј, Београд)

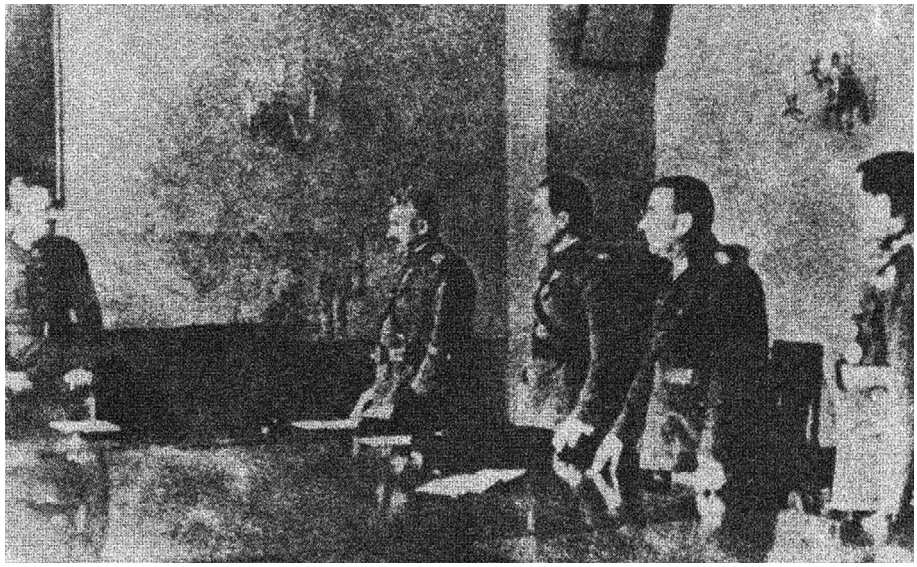

Одвођење југословенских војника у ратно заробљеништво

(Војни музеј, Београд)

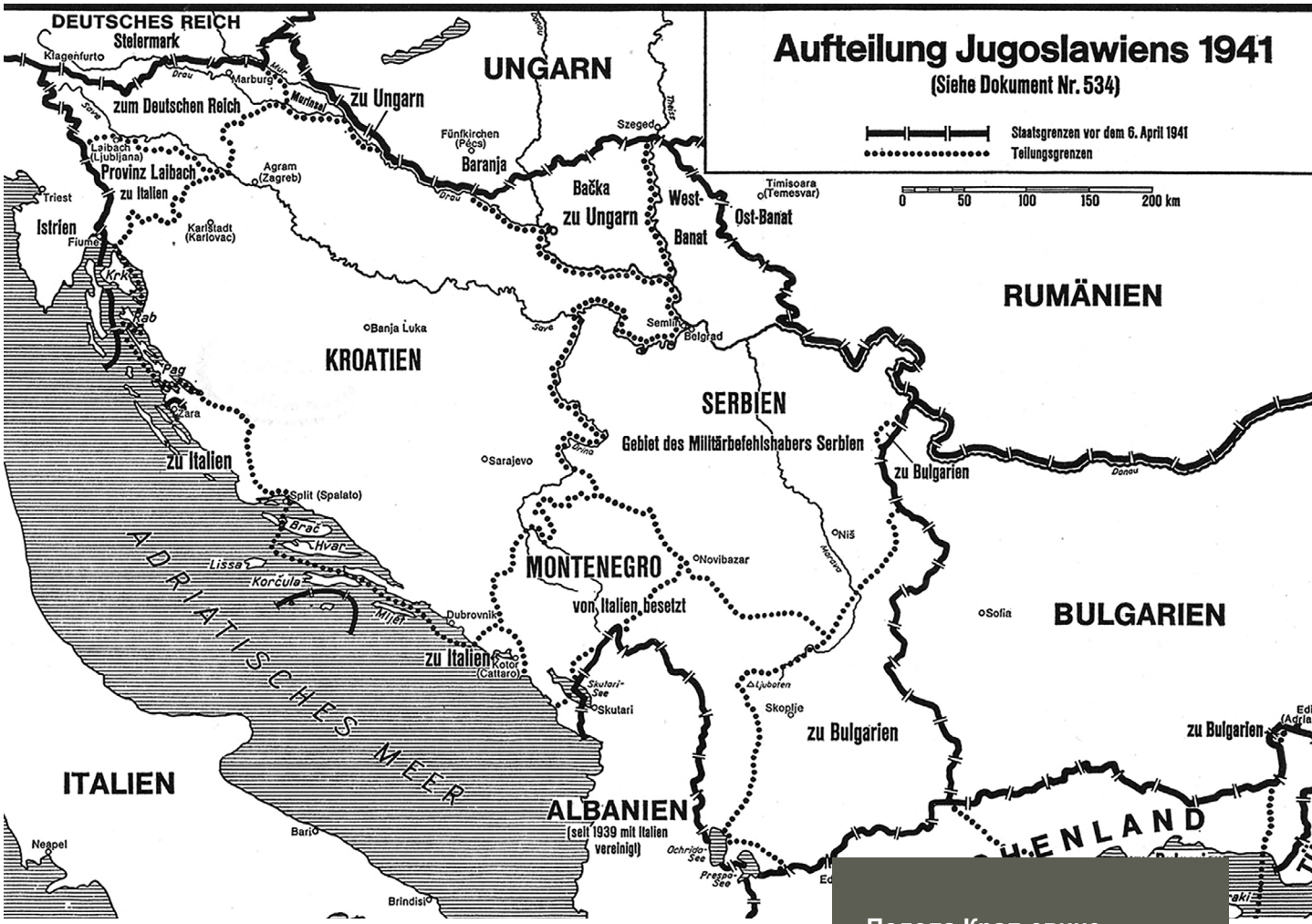

Подела Краљевине Југославије априла 1941.

(Akten zur deutschen auswaertigen Politik, Band XII-2, Goettingen 1969.)

су омогућиле стварање усташке Независне Државе Хрватске. Умањена Србија са Банатом и северним Косовом стављена је под немачку војну управу.

22

СРБИЈА У НОВОМ ПОРЕТКУ ОКУПАЦИЈА И КОЛАБОРАЦИЈА

Немачку окупацију оличавали су Војни заповедник у Србији са својим војним и управним штабом, који је имао улогу земаљске владе. Главне егзекутивне и репресивне установе биле су Оперативна група полиције и Оперативна команда полиције, односно Гестапо. Већ крајем априла 1941. обновљен је рад српске администрације, којом су руководили Савет комесара, до краја августа 1941, и „Влада народног спаса“ до краја окупације. Колаборационистичка управа се ослањала на разгранати полицијски апарат и жандармерију спроводећи политику окупатора, али и сопствене идеолошке и политичке циљеве.

Генерал Хелмут Ферстер, Војни заповедник у Србији, 22. IV-4. VI 1941. (Public domain)

Генерал Лудвиг фон Шредер, Воји заповедник у Србији, 4.VI-29.VII 1941. (Public domain)

Генерал Хајнрих Данкелман, Војни заповедник у Србији, 29.VII-8. X 1941. (Public domain)

Генерал Франц Беме, Опуномоћени командујући генерал у Србији, 19.IX-5.XII 1942. (Bundesarchiv Koblenz, 7/11/2)

Генерал Паул Бадер, Командујући генерал и заповедник у Србији, 5.XII-лето 1943.(Public domaun)

СС-генералмајор Харалд Турнер, шеф Управног штаба војног заповедника у Србији (Public domain)

СС-пуковник Вилхелм Фукс, шеф Оперативне групе полиције (Berlin Document Center)

СС-мајор Ханс Хелм, шеф Гестапоа у Ореративној групи полиције, април 1941-јануар 1942. (Public domain)

СС-поручник Фриц Штраке, шеф реферата за Јевреје и масоне у Гестапоу, април 1941-новембар 1942. (Бранислав Божовић, *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд 2012, 93)

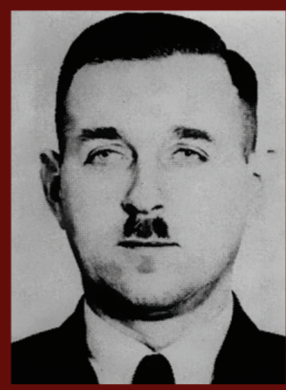

СС-генерал Аугуст фон Мајснер, заповедник полицијских служби у Србији, јануар 1942-април 1944. (Public domain)

СС-пуковник Емануел Шефер, Заповедник Полиције безбедности и Службе безбедности, јануар 1942-октобар 1944. (Berlin Document Center)

СС-мајор Бруно Затлер, шеф Гестапоа, јануар 1942-октобар 1944. (Berlin Document Center)

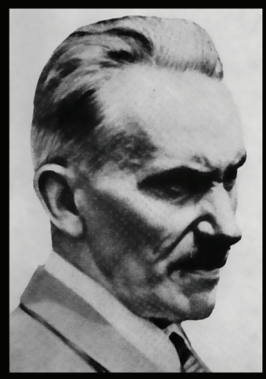

Милан Аћимовић, шеф Савета комесара (Public domain)

Генерал Милан Недић, председник српске колаборационистичке владе (Петар Матриновић-Бајица, *Милан Недић*, Чикаго, Ил., 1956, 17)

Димитрије Љотић, вођа профашистичког покрета „Збор“ (*Димитрије Љотић у револуцији и рату,* Минхен 1961)

Драгомир Јовановић, шеф Управе града Београда и Српске државне безбедности (Бранислав Божовић, Специјална полиција у Београду 1941-1944, Београд, 2003, 13)

Илија Паранос, шеф Одељења специјалне полиције (Бранислав Божовић, *Специјална полиција у Београду 1941-1944*, Београд, 2003, 69)

Полицијски комесар Јован Николић, шеф Одељења за Јевреје и Цигане (Бранислав Божовић, *Страдање Јевреја у окупираном Београду*, Београд, 2012, 243)

ОКУПАЦИЈА, УСТАНАК И „КОНАЧНО РЕШЕЊЕ ЈЕВРЕЈСКОГ ПИТАЊА“

Наредба Команданта Београда фон Кајзенберга Јеврејима, Београд, 25. април 1941.

(Јеврејски историјски музеј, Београд (даље: ЈИМ)

ВОЈНА КОМАНДА БЕОГРАД

25 априла 1941
БЕОГРАД

НАРЕДБА

1) Сви Јевреји настањени у Београду могу куповати животне намирнице и другу робу на тргобима и пијацама сваког дана само од 10,30 часова па надаље. Тргобци им несмеју раније продавати.

2) На јавним чесмама и осталим местима где чекају у реду грађани, Јевреји се могу убрстити у ред тек пошто се остали грађани аријевци снабдеју са односним потребама.

3) Свима тргобцима се забрањује, да повећаним ценама и уопште испод руке продају животне намирнице и другу робу Јеврејима.

4) Јевреји који се огреше о горњу наредбу казниће се до 30 дана затвора или новчаном казном до Дин. 10.000. По оцени биће упућени и у концентрационе логоре.

Истом казном биће кажњени и тргобци поменути у члану 3) обе наредбе и

5) За изрицање казни по овој наредби надлежна је Полиција у Београду, односно њени кварторби.

Оба наредба ступа одмах на снагу.

Наређено 25 априла 1941 године у Београду.

Пуковник и Командант
фон KAISENBERG

Велика разарања током агресије и немачка војна управа узроковали су тешке услове живота на немачком окупационом подручју у Србији. То је отежано и великим приливом српских избеглица из других делова Југославије, углавном из усташке Независне Државе Хрватске. У посебно тешком положају нашло се јеврејско становништво, које је било изложено пљачки, систематској друштвеној деградацији и сегрегацији. Јевреји су пописани, обележени жутом траком, имали су обавезу присилног рада, а њиховом имовином управљали су комесари. Све ове мере су кодификоване наредбом Војног заповедника у Србији од 30. маја 1941. Продужена рука немачке полиције у спровођењу мера против Јевреја је била колаборационистичка управа, пре свега Специјална полиција. После почетка саботажа и устаничких

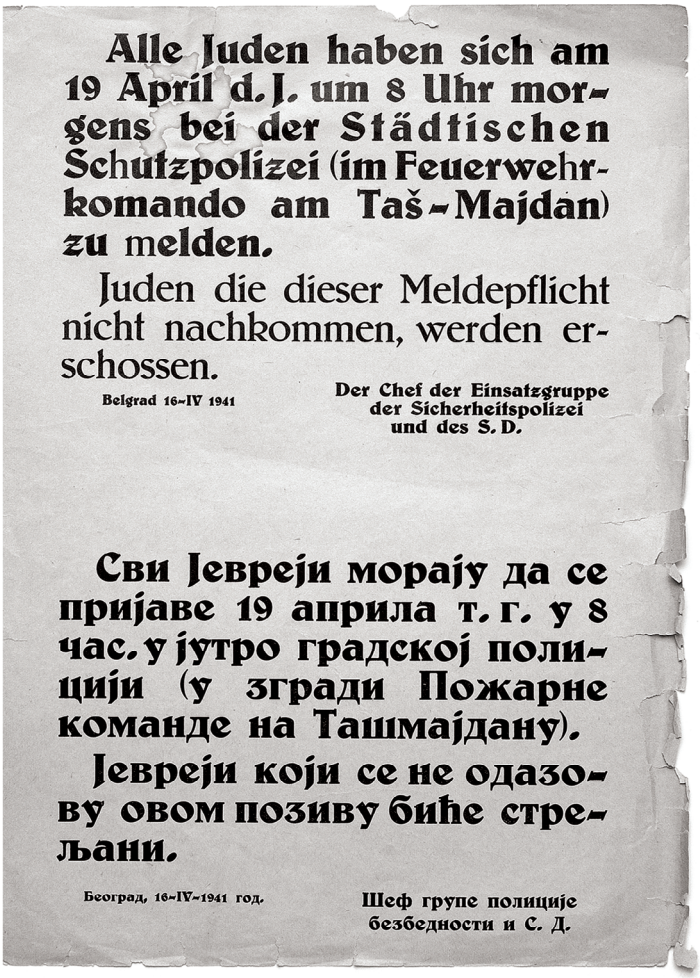

Alle Juden haben sich am 19 April d. J. um 8 Uhr morgens bei der Städtischen Schutzpolizei (im Feuerwehrkomando am Taš-Majdan) zu melden.

Juden die dieser Meldepflicht nicht nachkommen, werden erschossen.

Belgrad 16-IV 1941

Der Chef der Einsatzgruppe der Sicherheitspolizei und des S. D.

Сви Јевреји морају да се пријаве 19 априла т. г. у 8 час. у јутро градској полицији (у згради Пожарне команде на Ташмајдану).

Јевреји који се не одазову овом позиву биће стрељани.

Београд, 16-IV-1941 год.

Шеф групе полиције безбедности и С. Д.

Позив немачке полиције свим Јеврејима 16. априла 1941. под претњом смрћу, да се пријаве у Пожарној команди

(ЈИМ, Београд)

Ново Време, 6. јул 1941: стрељање 13 комунистичких функционера и Јевреја

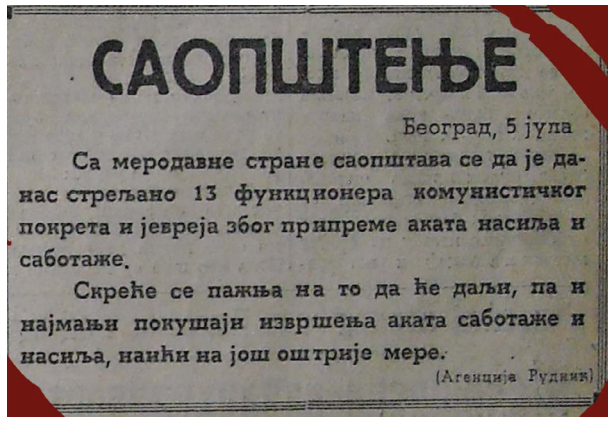

САОПШТЕЊЕ

Београд, 5 јула

Са меродавне стране саопштава се да је данас стрељано 13 функционера комунистичког покрета и јевреја због припреме аката насиља и саботаже.

Скреће се пажња на то да ће даљи, па и најмањи покушаји извршења аката саботаже и насиља, наићи на још оштрије мере.

(Агенција Рудник)

ложај Јевреја још више се погоршао. Све јача антисемитска пропаганда је оптуживала Јевреје да су вође и финансијери устанка. Већ у првим објавама о стрељањима као кривци

Присилни рад Јевреја на уклањању рушевина у Београду

(ЈИМ, Београд)

навођени су комунисти и Јевреји. То је коинцидирало са агресијом Немачке и њених савезника на Совјетски Савез 22. јуна 1941. и почетком последње фазе Холокауста, потпуним уништењем јеврејског народа на подручјима под контролом нациста и њихових савезника.

Мере против Јевреја погодиле су и Роме, али су наредбом генерала Турнера од 11.7.1941. изузети стално настањени и са "часним занимањем" Роми.

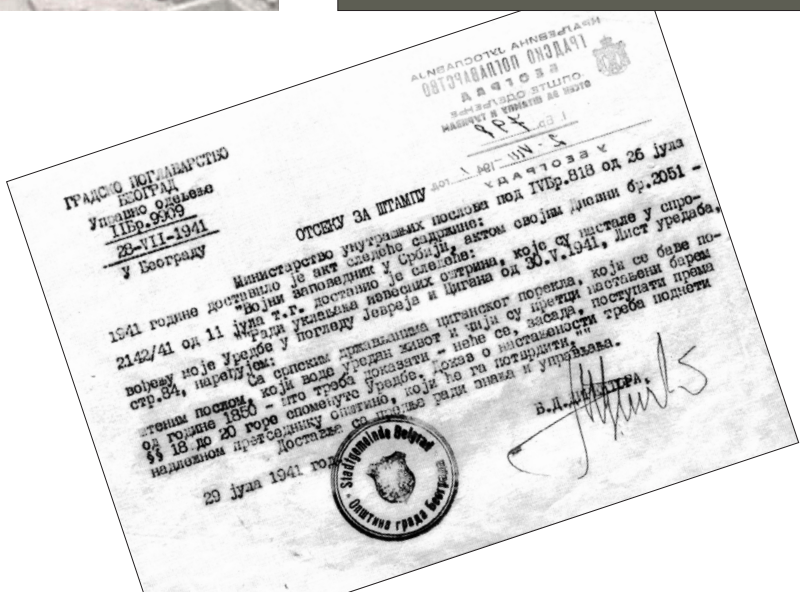

ГРАДСКО ПОГЛАВАРСТВО
БЕОГРАД
Управно одељење
IIБр.9909
28-VII-1941
У Београду

ОТСЕКУ ЗА ШТАМПУ

Министарство унутрашњих послова под IVБр.818 од 26 јула 1941 године доставило је акт следеће садржине:

"Војни заповедник у Србији, актом својим Дневни бр.2051 - 2142/41 од 11 јула т.г. доставио је следеће:

"Ради уклањања извесних оштрина, које су настале у спровођењу моје Уредбе у погледу Јевреја и Цигана од 30.V.1941, Лист уредаба, стр.84, наређујем:

Са српским држављанима циганског порекла, који се баве поштеним послом, који воде уредан живот и чији су претци настањени барем од године 1850 - што треба доказати - неће се, засада, поступати према §§ 18 до 20 горе споменуте Уредбе. Доказ о настањености треба поднети надлежном претседнику општине, који ће га потврдити.""

Доставља се предње ради знања и управљања.

29 јула 1941 год...

В.Д. ДИРЕКТОРА,

Stadtgemeinde Belgrad
Општина града Београда

Депортовање банатских Јевреја у Београд, август-септембар 1941.

(ЈИМ, Београд)

Пета чета Ваљевског партизанског одреда у маршу, септембар 1941

(фотографија Рада Јокића; Б. Матић, *Ваљевски партизани 1941–1942 на фотографијама Рада Јокића*, 42)

Београдски трамваји; „Für Juden Verboten– Забрањено за Јевреје“

(ЈИМ, Београд)

СТВАРАЊЕ МРЕЖЕ ЛОГОРА И МАСОВНА СТРЕЉАЊА

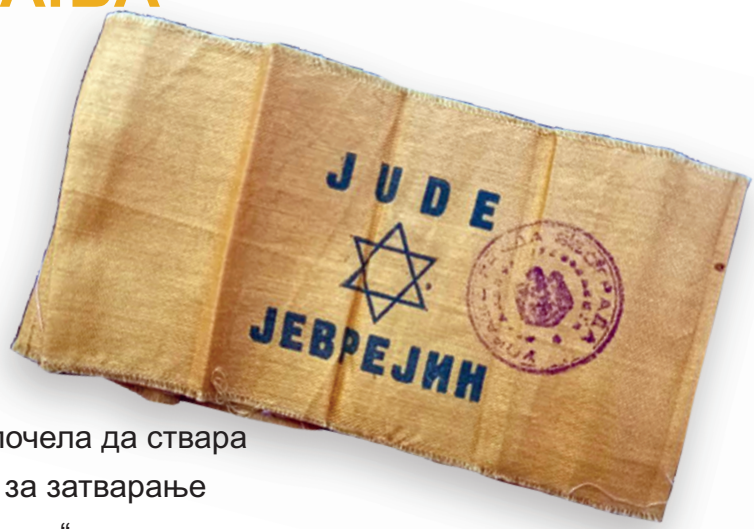

Трака коју су Јевреји морали да носе као знак понижења и сегрегације

(ЈИМ, Београд)

Од почетка јула 1941. окупациона власт је почела да ствара мрежу концентрационих и сабирних логора за затварање стварних и потенцијалних политичких и „расних“ противника. У Београду су организовани логори на Бањици и у Топовским шупама, у Шапцу у војним објектима на Сави и на Сењаку, у Нишу на Црвеном крсту. Логор у Топовским шупама (Јеврејски пролазни логор Београд) је служио искључиво за интернирање Јевреја и Рома. У масовним репресалијама немачких окупационих снага током гушења устанка у Србији у лето и јесен 1941. године стрељано је више хиљада Срба и Јевреја. До краја новембра практично је уништена јеврејска мушка популација, делимично и ромска. Масовна стрељања српских цивила, Јевреја и Рома углавном је вршла немачка оружана сила (Вермахт).

Београд, Логор Бањица

(ИАБ, Збирка фотографија)

Ниш, логор на Црвеном крсту

(Народни музеј Ниш, Збирка фотографија)

Шабац, логор на Сави

(Историјски архив Шабац, Збирка фотографија)

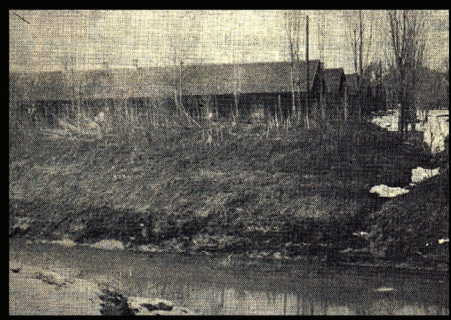

Борба за Краљево, октобар 1941.

(Војни музеј, Београд, ВМ 20833)

Масовна стрељања цивила, Шабац, септембар/октобар 1941.

(Архив Југославије, даље: АЈ, Збирка фотографија, 36-262)

Антисемитски плакат, Србија 1941.

(Народна библиотека Србије, Збирка плаката)

АНТИЈЕВРЕЈСКА ПРОПАГАНДА

Војна акција окупационих снага против устаничких покрета, комунистичког и ројалистичког, праћена је снажном антијеврејском пропагандом: чланцима у штампи, плакатима, приказивањем антисемитких филмова („Јеврејин Зис“,

Антисемиски плакат: позив на Антимасонску изложбу

(Народна библиотека Србије, Збирка плаката)

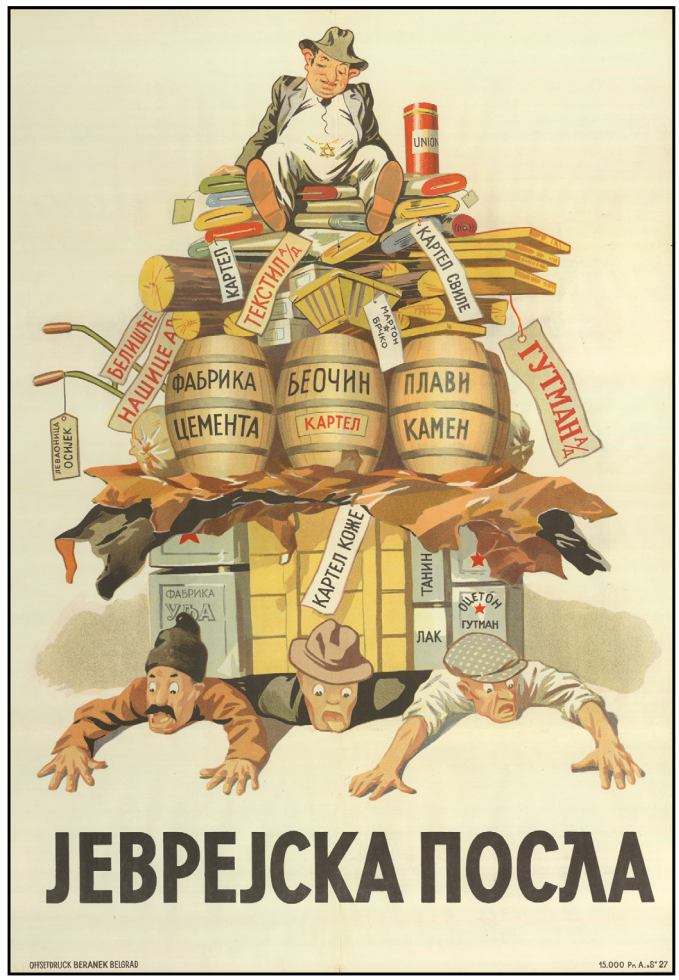

Антисемиски плакат:

(Историјски музеј Србије, Збирка плаката)

„Вечити Јеврејин“). Врхунац те кампање било је организовање Антимасонске изложбе отворене у Београду 22. октобра 1941.која је готово свакодневно популарисана у штампи.

Војни заповедник у Србији генерал Беме, Заповеднику Вермахта на Југоистоку, 5. децембар 1941.

„Сви Јевреји и Цигани биће спроведени у један концентрациони логор код Земуна (Засад је у питању око 16.000 лица). Може се доказати да су они вршили обавештајну службу код устаника“.

ЈЕВРЕЈСКИ ЛОГОР ЗЕМУН НА БЕОГРАДСКОМ САЈМИШТУ

Једна од мера окупационих снага за гушење устанка било је масовно интернирање становника са устаничких подручја. Стога је почетком октобра 1941. почела изградња великог концентрационог логора у мачванском селу Засавици где је требало да буду интернирани и сви преостали Јевреји и Роми из Србије. Због поплаве, за место новог логора 28. октобра 1941. је одређено Београдско сајмиште. Оно се налазило на територији уташке НДХ, односно града Земуна. Хрватске усташке власти су се сагласиле са молбом немачких власти из Србије да се изложбени павиљони искористе за интернирање Јевреја, уз услов да се логор снабдева храном из Србије. Команда логора је била из састава немачке полиције (Гестапо), а припадници немачке полиције су и обезбеђивали логор.

Колона Јевреја на путу ка логору на Сајмишту

(ЈИМ, Београд)

Колона Јевреја у Јеврејском логору Земун-Judenlager-Semlin

(Музеј Војводине, ЗФ 13290)

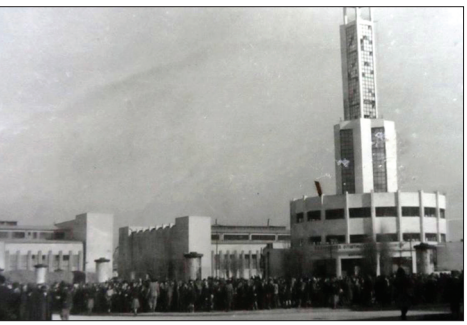

Judenlager Semlin

(Public domain)

Од 8. децембра 1941. у новоформираном Јеврејском логору Земун (Judenlager Semlin) интернирани су сви преостали Јевреји из окупиране Србије, углавном жене, деца и старци, њих око 6.400. У посебном павиљону је интернирано око 600 ромских жена и деца, чији мушки чланови су такође стрељани протеклог лета и јесени.

„ 9. децембар 1941, Београд“

Од јуче Јевреји женског пола, заједно са децом, шаљу се на Сајмиште у логор. Мушкарци су раније негде одведени. За неки дан ниједног Јеврејина неће бити у Београду. Пред ботаничком баштом пуно живости. Одатле се Јеврејке шаљу у логор. Изгледа да је општа сеоба света.“

(Н. Милићевић, Д. Никодијевић (прир.), *Свакодневни живот под окупацијом 1941–1944. Искуство једног Београђанина,* Београд 2011, 89–90).

Хрватски полицајац и цариник проверавају исправе путника крај Савског моста

(Југословенска кинотека, даље: ЈК, „Источна граница Независне Државе Хрватске“, 1943).

Хилда Дајч, студенткиња архитектуре из Београда

(ЈИМ, Београд)

ЖИВОТ ИНТЕРНИРАНИХ ЈЕВРЕЈА; СВЕДОЧЕЊЕ ХИЛДЕ ДАЈЧ

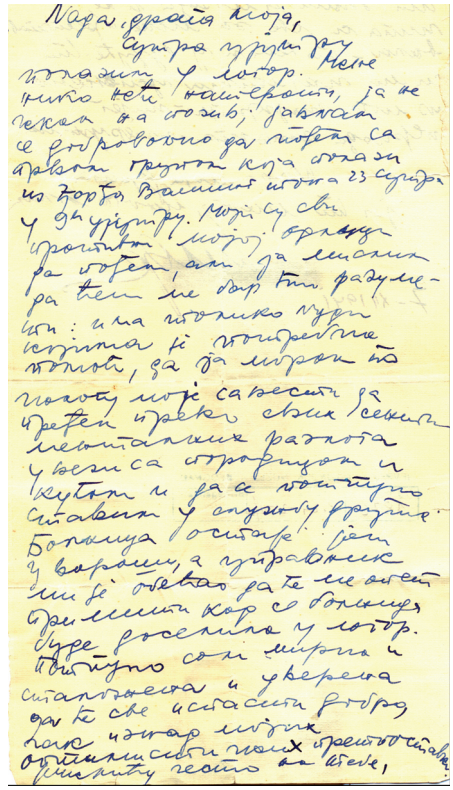

Услови заточења у великим, хладним павиљонима Сајма током оштре зиме 1941/1942. године били су веома тешки и понижавајући. Због болести, потхрањености и зиме током прва три месеца постојања логора у њему је умрло око 500 јеврејских заточеника. О животу интернираних Јевреја остало је сведочење добровољне болничарке Хилде Дајч у четири писма тајно послатих школским другарицама Нади Новак и Мирјани Петровић. Лапидарно, али верно и дирљиво она је описала свој долазак у логор, тешке животне услове и сопствени доживљај заточења.

Писмо добровољне болничарке Хилде Дајч Нади Новак 7. децембра 1941.

(ЈИМ, Београд)

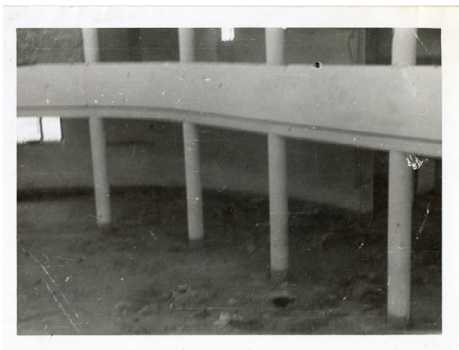

Спасићев павиљон који је служио као логорска болница

(Музеј Војводине,
ЗФ 1778е и ЗФ 1778ф)

Хилда Дајч, Нади Новак, 7. децембар 1941.

„Нада, драга моја,
Сутра ујутру полазим у логор. Мене неће нико натерати, ја не чекам на позив. Јављам се добровољно да пођем са првом групом која полази из Ђорђа Вашингтона 23 сутра у 9 сати ујутру. Моји су против мојој одлуци, али ја мислим да ћеш ме барем Ти разумети.: има толико људи којима је потребна помоћ, да ја морам по налогу своје савести да прећем преко сентименталних разлога у вези с породицом и кућом и да се потпуно ставим у службу других“.

Хилда Дајч, Мирјани Петровић, 7. фебруар 1942.

„Знам да нема изгледа да ћемо ускоро изаћи, а напољу сте Ти и Нада, једино што ме везује за Београд, који по некој несхватљивој контрадикцији истовремено страшно мрзим и страшно волим.Ти не знаш, као што ни ја нисам знала, шта то значи бити овде. Желим ти да никад не сазнаш. Већ као дете бојала сам се да ме не закопају живу. И ово је нека врста привидне смрти. Хоће ли после ње бити неког васкрсења? Никад нисам толико мислила на вас две као сада. Стално разговарам са вама и желим да вас видим јер сте ви за мене онај ‘изгубљени рај’. Љуби Вас ваша логорка.“

Изградња Моста Принц Евгеније Савојски на Сави, зима 1942.

(Меморијални центар „Старо сајмиште“, Збирка фотографија)

Немачки стражар код Моста Принц Евгеније Савојски на Сави

(Меморијални центар „Старо сајмиште“, Збирка фотографија)

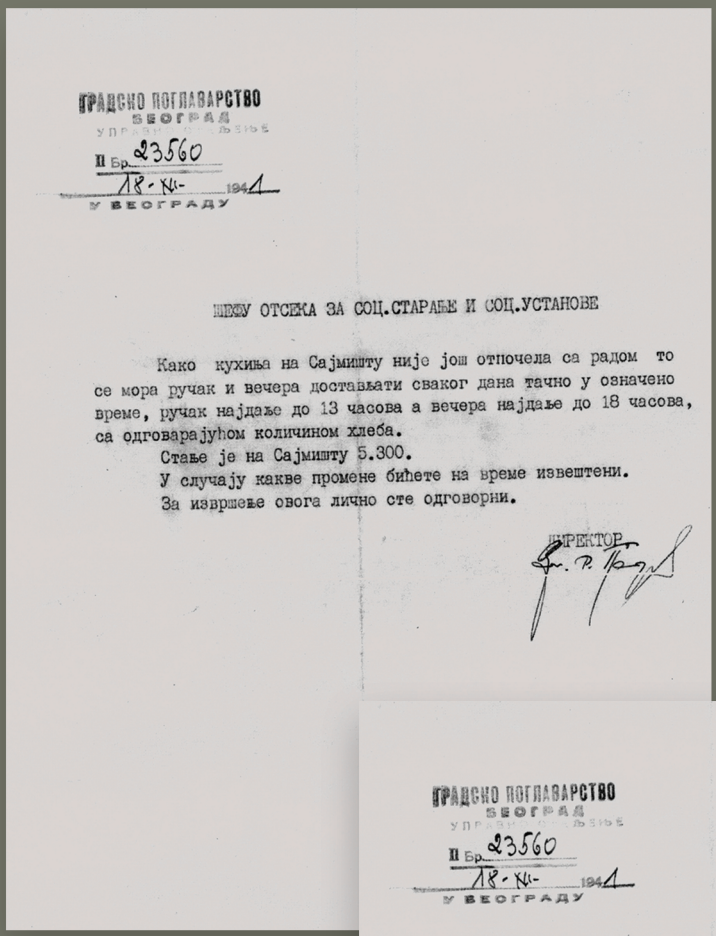

ГРАДСКО ПОГЛАВАРСТВО
БЕОГРАД
УПРАВНО ОДЕЉЕЊЕ
II Бр. 23560
18-XI- 1941
У БЕОГРАДУ

ШЕФУ ОТСЕКА ЗА СОЦ.СТАРАЊЕ И СОЦ.УСТАНОВЕ

Како кухиња на Сајмишту није још отпочела са радом то се мора ручак и вечера достављати сваког дана тачно у означено време, ручак најдаље до 13 часова а вечера најдаље до 18 часова, са одговарајућом количином хлеба.

Стање је на Сајмишту 5.300.

У случају какве промене бићете на време извештени.

За извршење овога лично сте одговорни.

ДИРЕКТОР

Требовање хране за 5.300 заточеника логора на Сајмишту, 18. децембар 1941.

(ИАБ, фонд Општина града Београда даље: ОГБ, к-314)

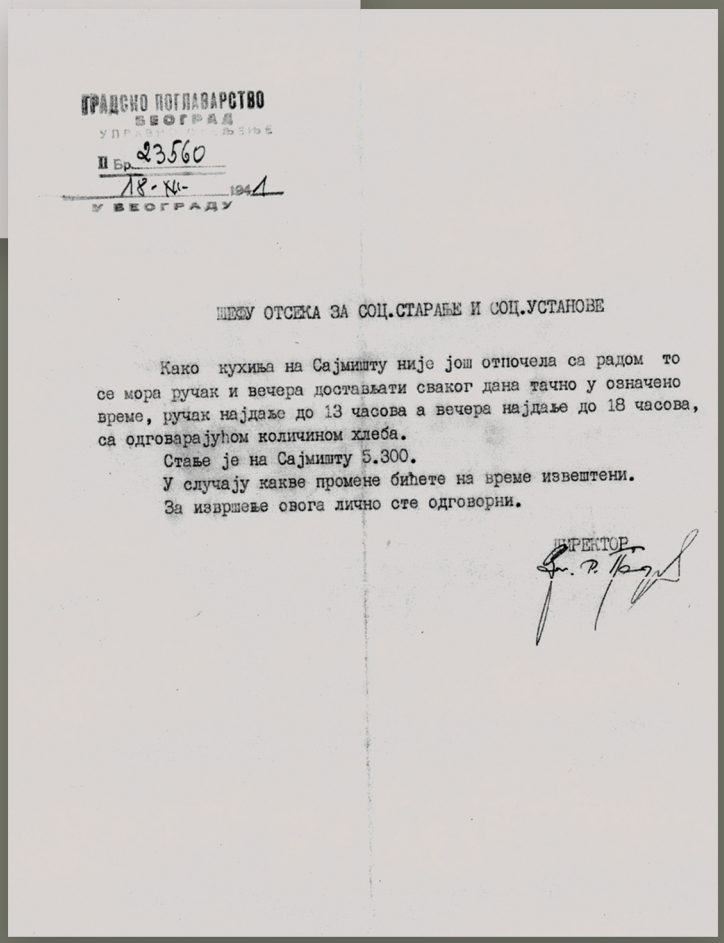

ГРАДСКО ПОГЛАВАРСТВО
БЕОГРАД
УПРАВНО ОДЕЉЕЊЕ
II Бр. 23560
18-XI- 1941
У БЕОГРАДУ

ШЕФУ ОТСЕКА ЗА СОЦ.СТАРАЊЕ И СОЦ.УСТАНОВЕ

Како кухиња на Сајмишту није још отпочела са радом то се мора ручак и вечера достављати сваког дана тачно у означено време, ручак најдаље до 13 часова а вечера најдаље до 18 часова, са одговарајућом количином хлеба.

Стање је на Сајмишту 5.300.

У случају какве промене бићете на време извештени.

За извршење овога лично сте одговорни.

ДИРЕКТОР

Командант логора Андорфер, Општини града Београда, 16. фебруар 1942, о набавци шећера за логор, броју и структури заточеника

(ИАБ, ОГБ, к-314)

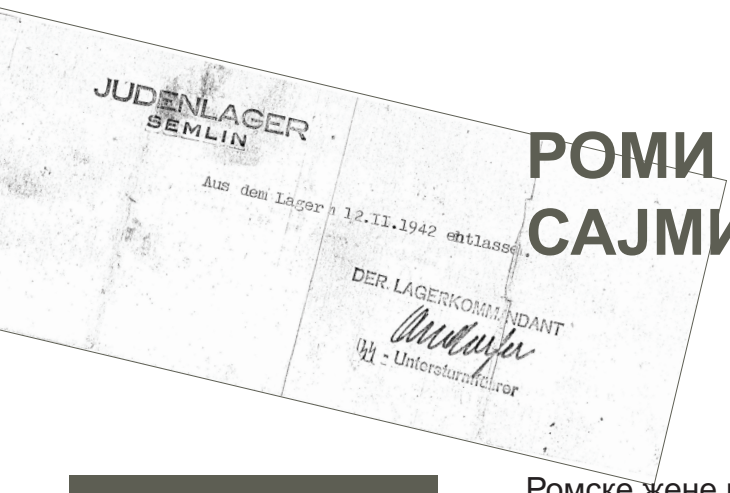
JUDENLAGER
SEMLIN

Aus dem Lager n 12.II.1942 entlassen.

DER LAGERKOMMANDANT
SS - Untersturmführer

РОМИ У ЛОГОРУ НА САЈМИШТУ

Командант логора Андорфер потврђује пуштање Милице Глишић и њеног сина Славка

(AJ, 110-273-508)

Ромске жене и деца су у логору на Сајмишту били заточени у другом павиљону. Они су у логор доведени готово без икаквих ствари, а њихови услови заточења били су још гори него у јеврејском делу логора. Од глади, болести и тортуре у логору је живот изгубило између 60 и 100 Рома. Од почетка фебруара 1942. до почетка априла преживели Роми су пуштени из логора на молбу чланова њихових породица са доказима да су стално настањени и са „часним занимањем“.

Роми у логору на Сајмишту: потврда за пуштање Милице Глишић и њеног сина Славка 12. фебруара 1942.

(AJ, 110-273-508)

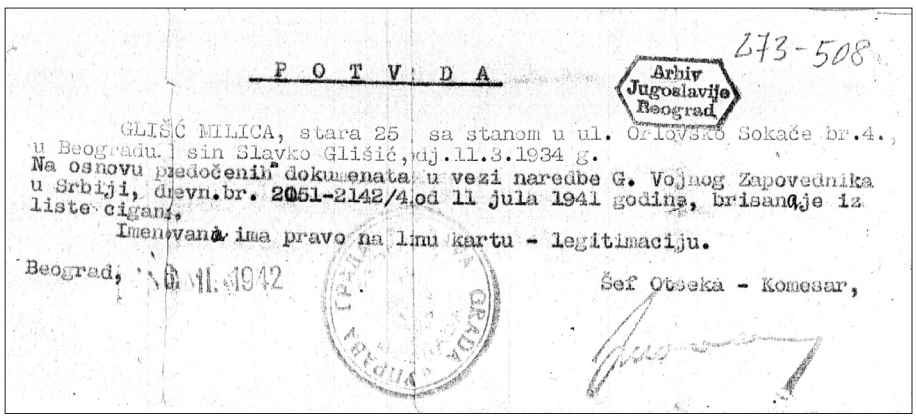
273-508

Arhiv Jugoslavije Beograd

P O T V R D A

GLIŠIĆ MILICA, stara 25 sa stanom u ul. Orlovsko Sokaće br.4., u Beogradu. sin Slavko Glišić, rđ.11.3.1934 g.
Na osnovu predočenih dokumenata u vezi naredbe G. Vojnog Zapovednika u Srbiji, dnevn.br. 2051-2142/4 od 11 jula 1941 godina, brisan je iz liste cigana.
Imenovana ima pravo na lmu kartu - legitimaciju.

Beograd, 12. II. 1942

Šef Otseka - Komesar,

УМИРАЊА
(ЛИСТИЋ ЗА УМРЛЕ)

1. Презиме и име умрлог: Јовановић Душан
2. Пол: мушки Циганин
3. Име оца умрлог:
4. „ матере умрлог:
5. Место рођења умрлог:
срез: Бановина:
6. Година рођења умрлог: дан — месец — година 1
7. Да ли је умрли БРАЧАН-ВАНБРАЧАН
8. Брачно стање: неожењен — ожењен — удовац — разведен / неудата — удата — удова — разведена
9. Занимање:
10. Поданство умрлог:
11. Датум смрти: по новом календару дан 27 месец II год. 42 / по старом календару дан месец год.
12. Узрок смрти (болест која је проузроковала смрт, односно врста случајне или насилне смрти)

13. Где је становао умрли Земун, улица и број Јев. лог.
14. Место смрти, (назив болнице, стана и т. д.) Земун. Јев. лог.
15. Назив парохије:
16. Редни број протокола умрлих Бр. 1738.
17. Где је сахрањен: Гр. гр. београд. гробље
18. Парох Хаџићаџ Илија Јовановић

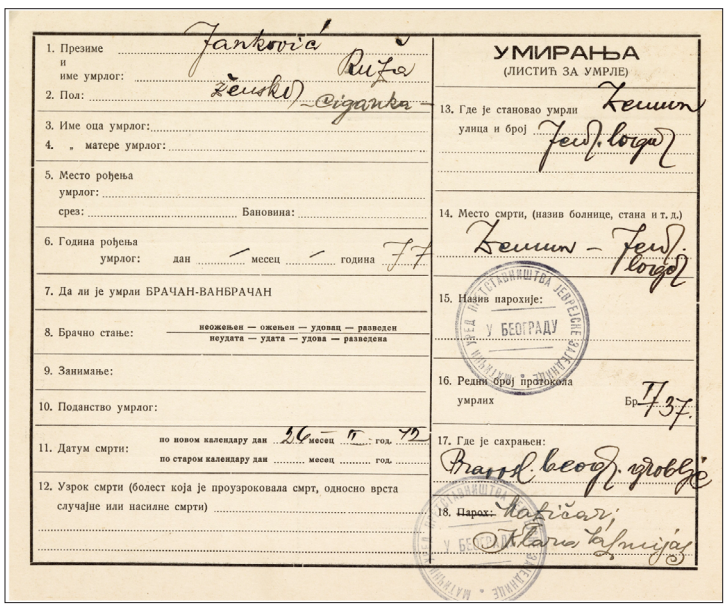

УМИРАЊА
(ЛИСТИЋ ЗА УМРЛЕ)

1. Презиме и име умрлог: Јанковић Ружа
2. Пол: женски Циганка
3. Име оца умрлог:
4. „ матере умрлог:
5. Место рођења умрлог:
срез: Бановина:
6. Година рођења умрлог: дан — месец — година 77
7. Да ли је умрли БРАЧАН-ВАНБРАЧАН
8. Брачно стање: неожењен — ожењен — удовац — разведен / неудата — удата — удова — разведена
9. Занимање:
10. Поданство умрлог:
11. Датум смрти: по новом календару дан 26 месец II год. 42 / по старом календару дан месец год.
12. Узрок смрти (болест која је проузроковала смрт, односно врста случајне или насилне смрти)

13. Где је становао умрли Земун, улица и број Јев. лог.
14. Место смрти, (назив болнице, стана и т. д.) Земун – Јев. лог.
15. Назив парохије:
16. Редни број протокола умрлих Бр. 1737.
17. Где је сахрањен: Гр. гр. београд. гробље
18. Парох Хаџићаџ Илија Јовановић

Павиљон бр. 2, место заточења Ромских жена и деце

Умрлица за Јовановић Душана издата у Јеврејском логору Земун

(Музеј Војводине, ЗД АК 3010-3011)

Умрлица за Јанковић Ружу издата у Јеврејском логору Земун

(Музеј Војводине, ЗД АК 3010-3011)

КАМИОН–ГАСНА КОМОРА ЈЕ ИСПУНИО СВОЈУ „СПЕЦИЈАЛНУ МИСИЈУ“

Руководиоци немачке полиције у Берлину су одлучили да се јеврејски заточеници убију у самој Србији због чега је у Београд упућен специјални камион–гасна комора са двојицом

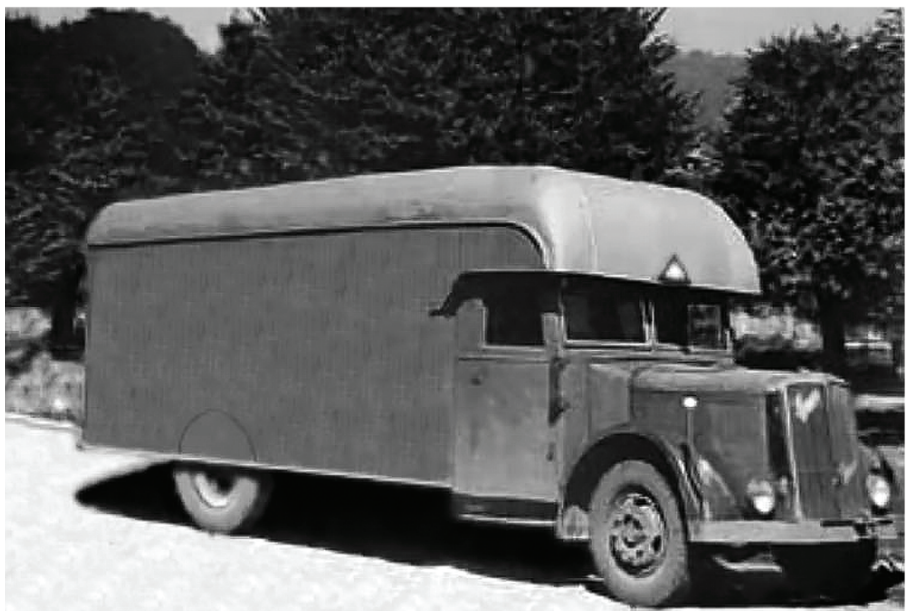

Реконструкција камиона-гасне коморе на задатку у Београду

(Public domain)

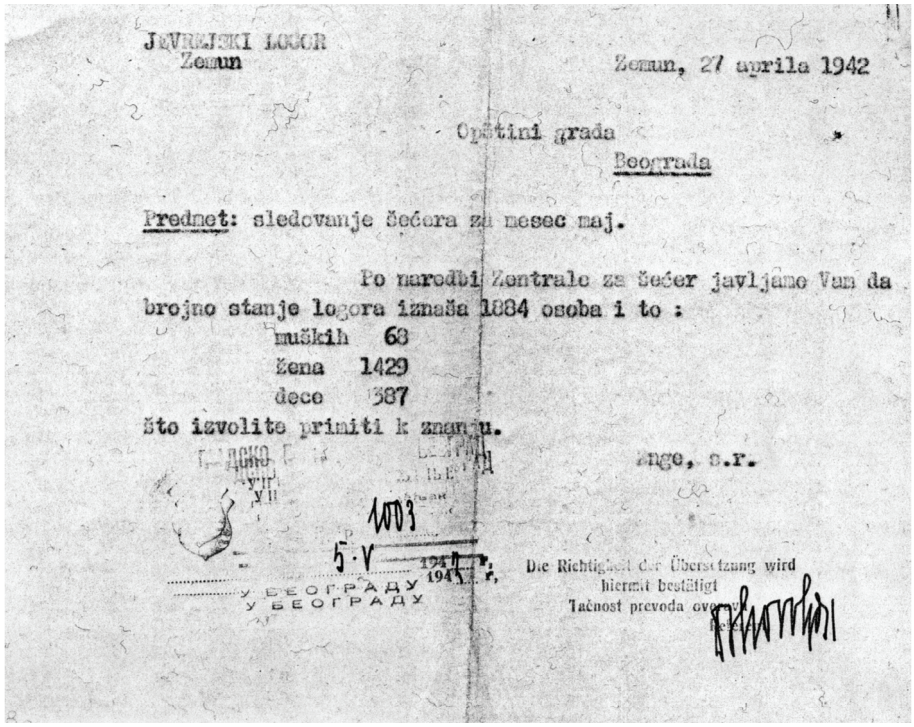

JEVREJSKI LOGOR
Zemun

Zemun, 27 aprila 1942

Opštini grada
Beograda

Predmet: sledovanje šećera za mesec maj.

Po naredbi Centrale za šećer javljamo Vam da brojno stanje logora iznaša 1884 osoba i to :

muških 68
Žena 1429
dece 387

što izvolite primiti k znanju.

Enge, s.r.

1003

5.V 1942

У БЕОГРАДУ
У БЕОГРАДУ

Die Richtigkeit der Übersetzung wird hiermit bestätigt
Tačnost prevoda overa

Заменик команданта Јеврејског логора Земун Енге, Општини града Београда, 27. април 1942, о броју и структури заточеника

(ИАБ, ОГБ, к-314)

искусних припадника полиције. Од прве половине марта до 10. маја 1942. на путу од логора на Сајмишту до припремљених јама на војном стрелишту у Јајинцима убијени су практично сви јеврејски заточеници, њих око 6.320 . Иако егзекуције углавном нису вршене у самом логору, он је фактички био нека врста логора смрти. Тела убијених, као и посмртни остаци других стрељаних у Јајинцима спаљена су у акцији уклањања трагова злочина крајем 1943. и првих

Десно:
Карта Београда са путањом гасног камиона од логора на Сајмишту до Јајинаца

(Приватно власништво)

месеци 1944. године. По окончању убијања, највиши официри окупационе управе су се хвалили да је остало још само питање јеврејске имовине. Истицали су да је Србија прва земља у којој је „решено јеврејско и циганско питање". Иако је Естонија била прва земља у којој су уништени Јевреји, немачки нацистички команданти у Србији су истицали своје првенство и поносили се њиме.

Заповедник Полиције безбедности и Службе безбедности у Србији СС-потпуковник Емануел Шефер, мајору Праделу у Главној управи за безбедност Рајха, Берлин, Београд, 9. јун 1942.

„Предмет: Специјално возило Саурер.

Веза: Нема.

Шофери СС-подофицири Гец и Мајер испунили су своју специјалну мисију, тако да се именовани са горе означеним возилом могу вратити. Због лома задњег дела осовине возила, оно се не може вратити сопственим погоном. Стога сам наредио да се возило утовари и превезе железницом до Берлина". (*Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji*, Beograd, 1952, 35)

ПЛАН БЕОГРАДА

PLAN BEOGRADA

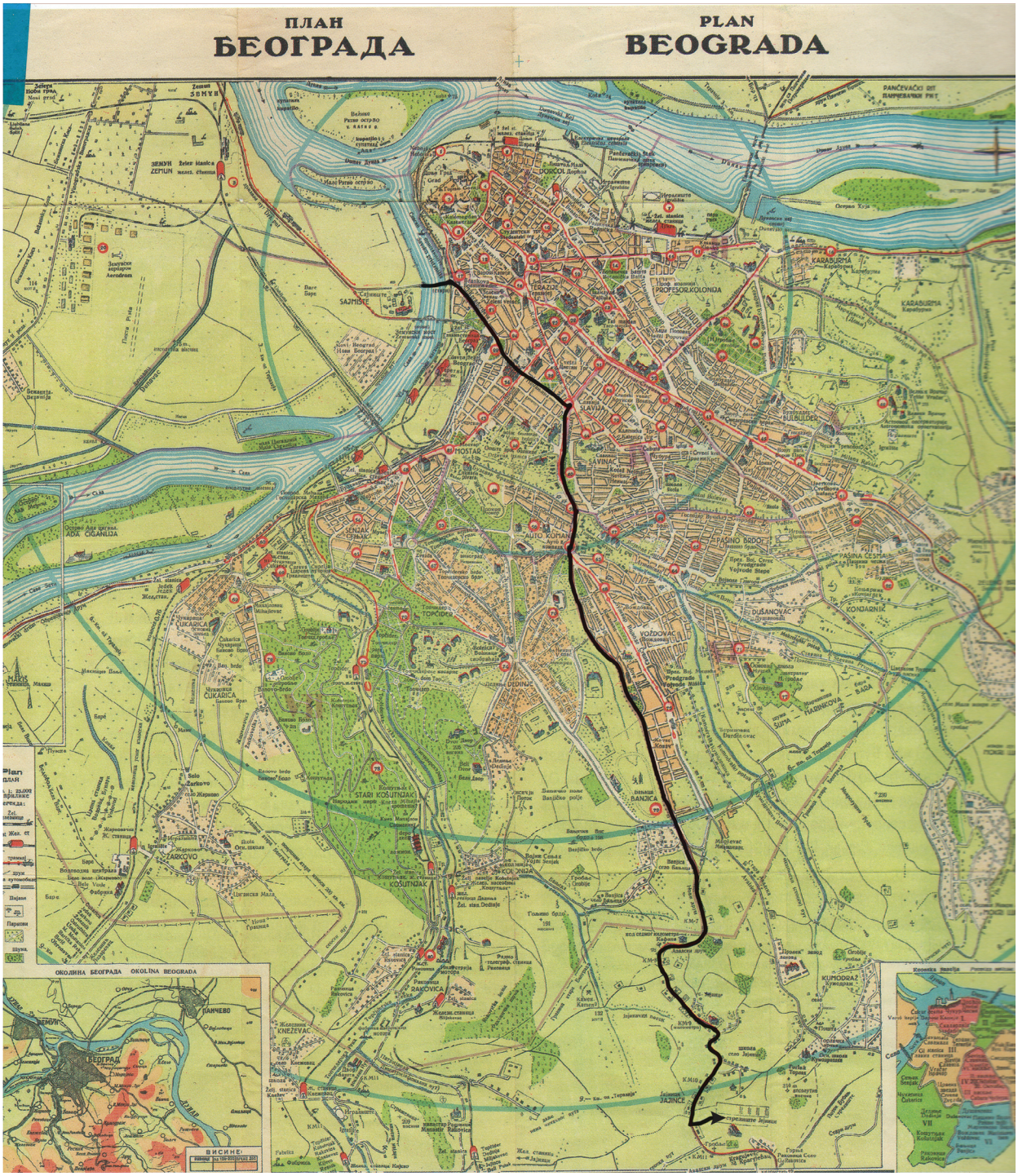
ОКОЛИНА БЕОГРАДА
OKOLINA BEOGRADA
ВИСИНЕ
ЗЕМУН
ЗЕМУН
ЗЕМУН

Колона заточеника из усташких логора Јасеновац и Стара Градишка улази у Прихватни логор Земун

(ЈК. „Стража на Дрини“, 1942)
Инсерт из истог филма

Колона заточеника из усташких логора Јасеновац и Стара Градишка улази у Прихватни логор Земун

(ЈК. „Стража на Дрини“, 1942)

ПРИХВАТНИ ЛОГОР ЗЕМУН НА БЕОГРАДСКОМ САЈМИШТУ

Капија концентрационог логора и логора смрти Јасеновац

(Public domain)

На убрзано убијање јеврејских заточеника у логору на Сајмишту утицала су очекивања окупационих снага о обнављању устанка у пролеће 1942. и о приливу нових заточеника. Због све веће потребе немачке ратне привреде за радном снагом донекле је промењен поступак према заробљеним устаницима и њиховим симпатизерима у Србији и ван ње. У другој половини априла 1942. склопљен је договор између немачке полиције у Србији и хрватске усташке полиције о преузимању „политички непожељних елемената“ из логора у Јасеновцу и Старој Градишки ради упућивања у немачке логоре у Норвешкој.

Дечак са Козаре, цртеж Бошка Новаковића

(Boško Novaković, Radivoje Dmitrašinović, *Iskre u tami*, Zemun,1963, 134)

ПРВЕ ГРУПЕ: ПАРТИЗАНИ ИЗ СРБИЈЕ И „ПОЛИТИЧКИ НЕПОЖЕЉНИ“ ИЗ УСТАШКИХ ЛОГОРА

Док су последње групе Јевреја почетком маја 1942. одвођене у смрт, у логор на Сајмишту почеле су да стижу прве групе заробљених партизана из Србије, а затим и групе заточеника из усташких логора. Тада је логор већ добио назив Прихватни логор Земун (Anhaltelager Semlin) и у њему је формирана нова команда. Услови заточења, пре свега потхрањеност, болести и тортура узроковали су велику смртност заточеника. Она је достизала катастрофалне размере током лета 1942. после пристизања великих група српских цивила заробљених у операцији немачких и хрватских војних снага на простору Козара–Просара.

Dr Dragomir S. Stevanović, *Sura grobnica*, London, 1967, 18.

„Дуго траве није било у кругу. Гладни су се хрвали за лист, травку или корен, а и дан–данас гледам једног дечака како, на крилу оца, глође једну голу кост. Кад сам се вратио после извесног времена, отац је једном руком држао мртвог сина, а другом глодао исту кост. Кад је и отац умро, гладни су се тукли око те кости!“

„Последње старце са Козаре џелати су одвели у Мађарски павиљон“, цртеж Бошка Новаковића

(Boško Novaković, Radivoje Dmitrašinović, *Iskre u tami*, 143)

ВОЗ СМРТИ

Колико-толико радно способни заточеници су крајем августа 1942. пребачени из логора на Сајмишту у оближњи логор немачке војнопривредне Организације Тот. Велика група од близу 3.000 изнемоглих и полумртвих заточеника је „возом смрти“ враћена у логор Јасеновац. Они који су преживели вишедневни транспорт одмах су убијени на логорском стратишту у Доњој Градини.

Заточеници са Сајмишта у логору Организације Тот

(AJ, P3-II-533)

Nikola Nikolić, *Jasenovački logor*, Zagreb 1948, 207-208.

„У полукругу је стајао дуг влак са теретним вагонима. Било их је око 80. Два су прва вагона била отворена. Пред нашим очима створи се ужасан призор: гомила наслаганих мртвих тјелеса стајала је пред вагонима. Прави скелети. Ребра су стршала, лица упала, очи утонуле у лубању. [...] Мртва су тјелеса била побацана на гомиле насумице, тако да су главе, ноге, руке страшале свуда и на све стране. Већином су били то млади људи и дјечаци, а било је и старијих. Испод те гомиле мицале су се на трави некакве авети и зјевале. Глас се није могао чути, али се по мицању усана одмах могла исконструирати ријеч: ‘Воде, воде!“

Заточеници са Сајмишта у логору Организације Тот

(AJ, P3-II-534)

Заточеници са Сајмишта у логору Организације Тот

(AJ, P3-II-536)

Заточеници са Сајмишта у логору Организације Тот

(AJ, P3-II-537)

Десно:
Заточеници са Сајмишта у логору Организације Тот

(AJ, P3-II-538)

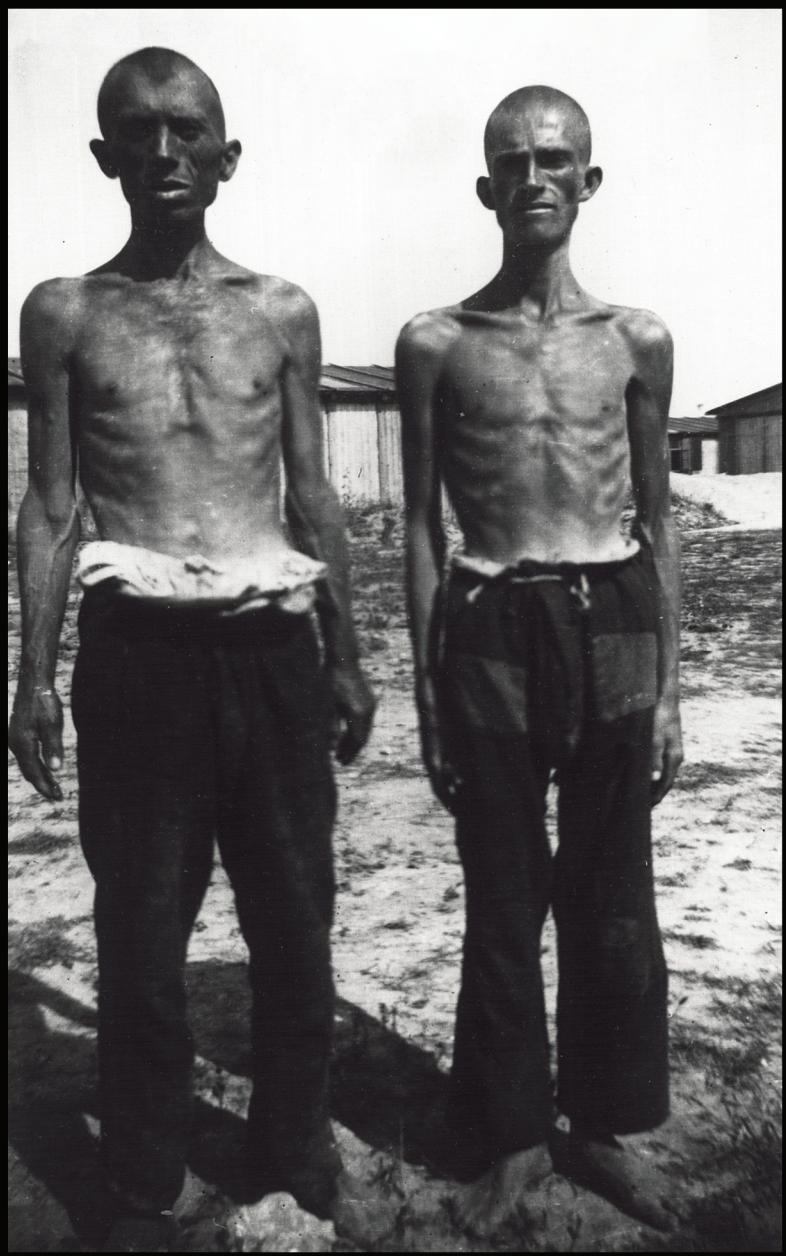

Командант логора Бекер игра шах са чланом команде

(AJ. P3-I-792)

Војни лекар др Селенић врши преглед заточеника са Сајмишта

(AJ, P3-II-535)

САЈМИШТЕ КАО ГЛАВНИ НЕМАЧКИ ПРИХВАТНИ ЛОГОР ЗА ЕВРОПСКИ ЈУГОИСТОК

Први транспорти заточеника упућени су са Сајмишта ка логорима у Норвешкој већ маја 1942. Међутим, због епидемија болести и слабог „квалитета“ радне снаге транспорти су прекинути управо у време великог прилива нових заточеника у лето 1942. Од краја августа 1942. настављено је депортовање у логоре у Норвешкој, а затим и у логор Маутхаузен и у Солун. Наредне године почеле су депортације у бројне друге логоре, међу њима и у логор Аушвиц, затим у радне логоре у самој Немачкој или у окупираним земљама, укључујући Србију (логори уз руднике Бор и Трепча). Међу заточеницима су били припадници или симпатизери партизанског Народноослободилачког покрета, у

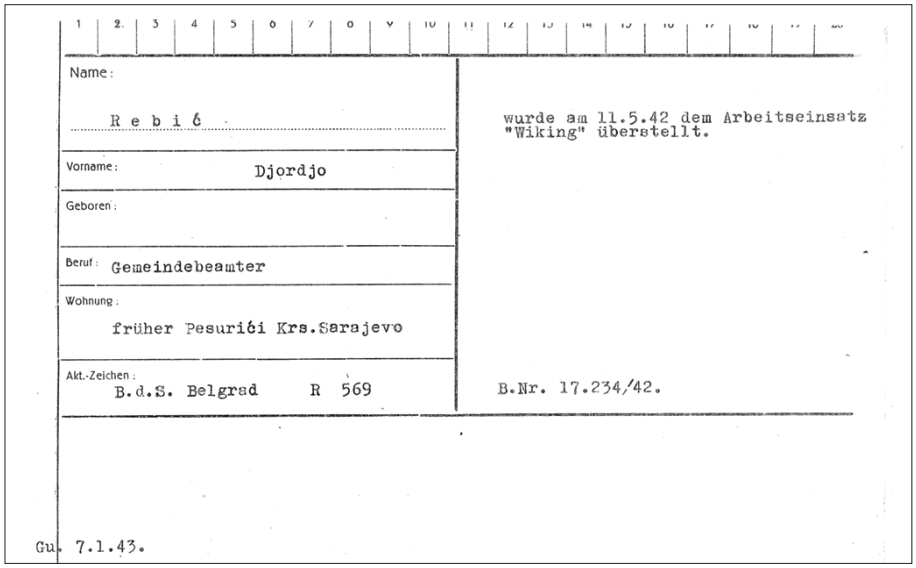

Name:
Ребић

Vorname: Djordjo

Geboren:

Beruf: Gemeindebeamter

Wohnung:
früher Pesurići Krs.Sarajevo

Akt.-Zeichen:
B.d.S. Belgrad R 569

wurde am 11.5.42 dem Arbeitseinsatz "Wiking" überstellt.

B.Nr. 17.234/42.

Gu. 7.1.43.

Полицијски картон Ребић Ђорђа упућеног у логор у Норвешкој

(ИАБ. BdS, картотека)

Норвешка, логор Поларни круг

(Љубо Млађеновић, *Под шифром ‘Викинг’, Београд, 1991, 15*)

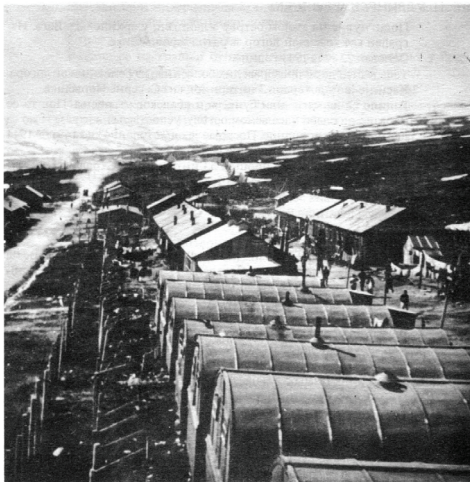

Норвешка, логори у северној Норвешкој

(Љубо Млађеновић, *Под шифром ‘Викинг’,* Београд, 1991, 15)

Логор Гузен (Gusen), филијала логора Маутхаузен

(Љубомир Зечевић, Тамара Ћирић, *Повратак непожељан,* Београд, 2015, 140)

много мањем броју и припадници и симпатизери ројалистичког покрета генерала Михаиловића и други противници окупације. Ипак, заточеници су углавном били радно способни мушкарци, касније и жене, са подручја све већих војних операција на територији усташке државе. Они су великом већином били Срби, али су бројни били и босански Муслимана, Хрвати, Јевреји и припадници других народа. Од јесени 1943. у логору су на кратко интернирани и италијански ратни заробљеници, а затим припадници покрета отпора из Грчке и Албаније. Тиме је логор на Сајмишту постао главни немачки прихватни логор за цели европски Југоисток.

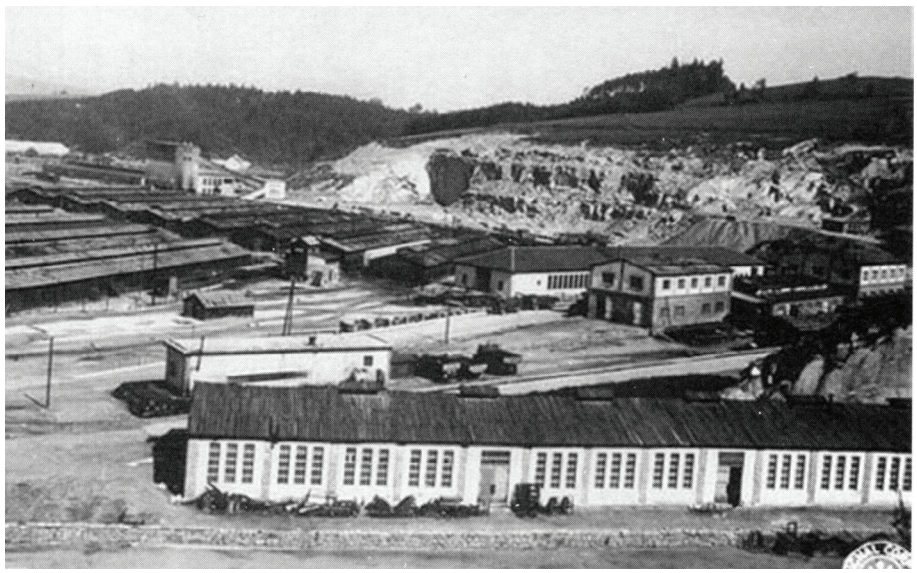

Концентрациони логор Маутхаузен (Mauthausen–Wienergraben)

(Љубомир Зечевић, Тамара Ћирић, *Повратак непожељан,* Београд, 2015, 136)

Концентрациони логор и логор смрти Аушвиц (Auschwitz)

(Public domain)

ПАРТИЗАНИ И ТАОЦИ ИЗ СРЕМА И СЛАВОНИЈЕ

„Купљење пијеска“, цртеж Наде Новаковић

(Хисторијски музеј Босне и Херцеговине, Сарајаво (даље: ХМБиХ), инв. бр. 1357)

Од 1943. године, због све крупнијих акција партизана у Срему и Славонији, нарочито због рушења магистралне железничке пруге, немачка и хрватска полиција и војска су ухапсиле хиљаде људи током блокаде њихових села. Великим делом они су интернирани у логору на Сајмишту. Једна од уобичајених казнених мера је било вешање заточеника са Сајмишта уз железничку пругу. Услови живота у логору и даље су били веома тешки, заточеници су изложени глади и тортури, морали су да раде разне бесмислене послове.

Интернирање становника Буђановаца у логор на Сајмишту 1943. године

(Приватна збирка)

Вешање заточеника уз железничку пругу

(AJ, P3-II-1351.)

ЖЕНЕ У ЛОГОРУ

Dr Dragomir S. Stevanović, *Sura grobnica*, London, 1967, 45.

„У једној групи је била једна жена пред порођајем. Једног јутра, када сам по дужности ишао у женски логор, она је била већ родила-сина! Тако је један леп Србин отворио очи у логору. А ко ће него Србин?! [...] Мајку и принову смо пренели у болницу. Монах Митрофан Кресојевић, такође логораш, осветио је водицу, а после неколико дана и крстио логорског сина. Мајка ме је узела за кума те малог назвасмо Слободан. Тако се обнављала нација на месту где је утамањивана“.

Од 1943. године све бројније су биле заточенице које су биле затворене у павиљону фирме „Ханза“, а када се њихов број повећао онда и у Чехословачком павиљону затим и у Југословенском павиљону бр.1.

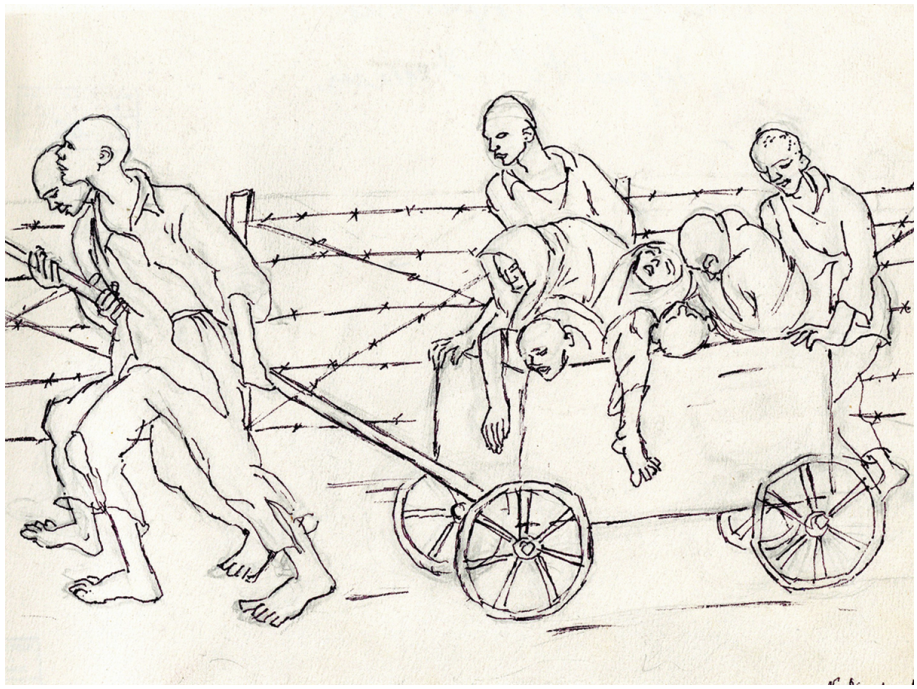

Биле су изоловане од мушкараца и ретко су упућиване на рад. Према сведочењима преживелих, заточенице су углавном кажњаване ускраћивањем хране по два или три дана. Чекајући транспорт у друге логоре, могле су да примају пакете и то углавном са храном, али су стизале и друге потрепштине.

„Најезда штакора“, цртеж Наде Новаковић

(ХМБиХ, инв. бр. 1360)

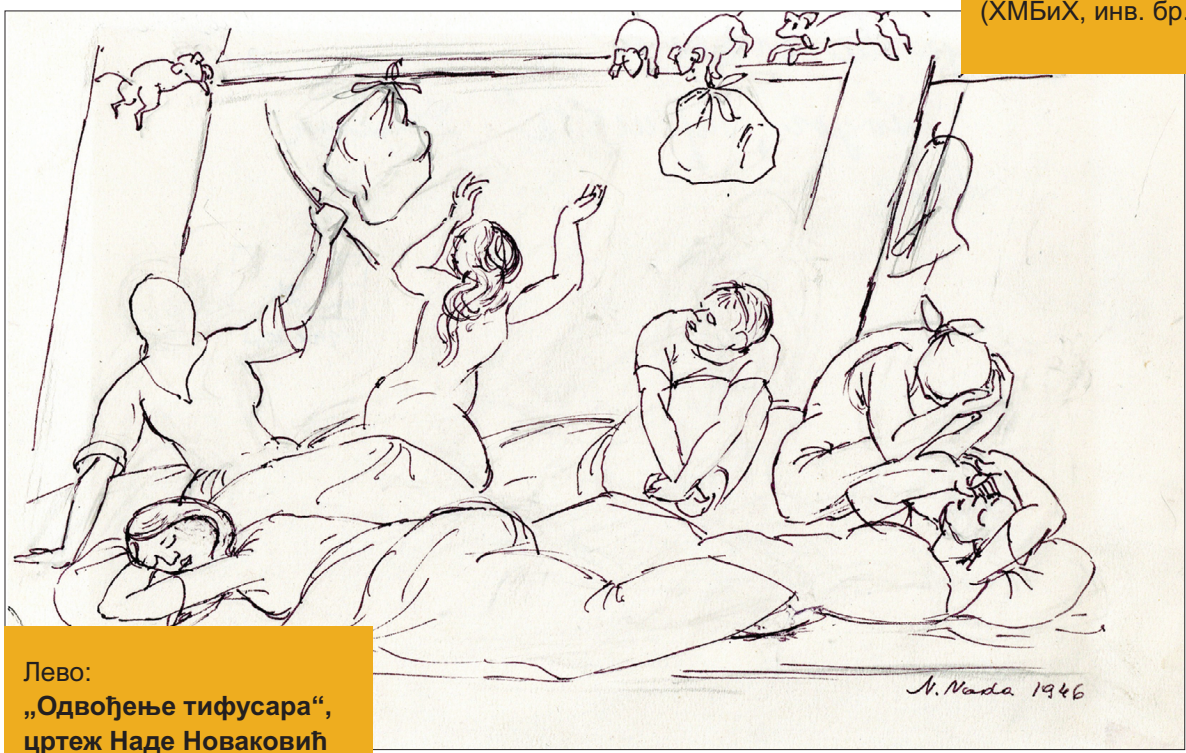

Лево:
„Одвођење тифусара“, цртеж Наде Новаковић

(ХМБиХ, инв. бр. 1359)

САВЕЗНИЧКО БОМБАРДОВАЊЕ БЕОГРАДА И ЗЕМУНА

Бомбардовање Београда 17. априла 1944.

(Public domain)

На ускршњу недељу 16. априла 1944. америчко ратно ваздухопловство извршило је жестоко бомбардовање Београда и Земуна што је настављено наредног дана и следећих месеци. Мостови на Сави нису погођени, али су тешко страдали логор на Сајмишту и оближњи заробљенички логор (Dulag 172 Semlin). У логору на Сајмишту је од последица бомбардовања и ватре из оружја немачке страже погинуло близу 200 заточеника док је више стотина рањено. Са оштећеним и делимично срушеним павиљонима, на месту изложеном бомбардовању, логор на Сајмишту је од тада губио ранији значај.

Бомбардовање Београда маја 1944.

(Public domain)

Иво Андрић на тераси свог стана посматра бомбардовање Београда и Земуна, април 1944.

(ИАБ)

BOMBARDOVANJE LOGORA SAJMIŠTE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

SAJMIŠTE, CRTEŽ BOŠKA NOVAKOVIĆA

GODINE 1941, NAKON OKUPACIJE SRBIJE, **GESTAPO** JE FORMIRAO SABIRNI LOGOR NA PROSTORU SAJAMSKOG KOMPLEKSA U BEOGRADU, ODAKLE JE U SMRT POSLATA GOTOVO CELOKUPNA POPULACIJA SRPSKIH JEVREJA. LOGOR **SAJMIŠTE** JE U PERIODU 1942-1944. BIO PRETVOREN U PRIHVATNI LOGOR ZA POLITIČKE ZAROBLJENIKE (ANHALTELAGER), U KOJEM SU, POD TEŠKIM USLOVIMA, BILI ZATOČENI PRIPADNICI PARTIZANSKIH I ČETNIČKIH JEDINICA, KAO I RATNI ZAROBLJENICI IZ VIŠE ZEMALJA... U KNJIZI **"RATNE PRIČE I SEĆANJA"** (1995), **BOŠKO NOVAKOVIĆ** JE OPISAO PAKAO KOJI JE DOŽIVEO KAO ZATOČENIK I SVEDOK SAVEZNIČKOG BOMBARDOVANJA LOGORA, APRILA 1944. AMERIČKO BOMBARDOVANJE GRADOVA U SRBIJI (SAMO TOKOM 1944, BEOGRAD JE BOMBARDOVAN 11 PUTA) NIKADA NIJE U POTPUNOSTI OBRAZLOŽENO, A U VREME OPŠTEG STRADANJA, TRAGEDIJA LOGORAŠA SA SAJMIŠTA NIKADA NIJE DOSPELA U ŽIŽU INTERESOVANJA ŠIRE JAVNOSTI, VEĆ SU SE TIME BAVILI SAMO ISTORIČARI-EKSPERTI...

"POČETKOM PROLEĆA 1944. GODINE, AMERIČKA AVIJACIJA JE SVE ČEŠĆE NADLETALA BEOGRAD, A GESTAPOVCI U LOGORU SVE NERVOZNIJE SU DVOGLEDIMA PRETRAŽIVALI NEBO. KOD ZATVORENIKA JE TO IZAZIVALO NADU, DISKUTOVALO SE O BEKSTVU... U TO VREME STRAŽU SU PREUZIMALE USTAŠE, KOJI SU SADA ZAJEDNO SA NEMCIMA ČUVALE LOGOR, NA TAJ NAČIN DVOSTRUKO POJAČAVŠI NADZOR...

"KADA SU PRVE BOMBE POČELE DA PADAJU, BILI SMO U KULAMA SAJAMSKIH PAVILJONA. PRAVO JE ČUDO DA SMO OSTALI ČITAVI, POREĐ KIŠE STAKLA I OBRUŠAVANJA ZIDOVA. KRICI SU SE PROLAMALI, PRAĆENI EKSPLOZIJAMA BOMBI!"

"U IZBEZUMLJENOSTI, NEKO JE MOŽDA I NESVESNO POVEO STOTINE LJUDI KA ŽICI, GDE IH JE DOČEKALA VATRA NEMAČKIH I USTAŠKIH MITRALJEZA IZ BUNKERA"...

Александар Зограф, Бомбардовање Логора Сајмиште,

стрип

ЈЕВРЕЈИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ И СС ДИВИЗИЈА „СКЕНДЕРБЕГ“

Ознака коју су Јевреји морали да носе као знак понижавања и сегрегације

(ЈИМ, Београд)

Од фебруара 1944. логор је био у надлежности команде немачке полиције у НДХ. Логор је 17. маја исте године предат на управу хрватској усташкој полицији, али под надзором немачке полиције. Део заточеника је претходно пребачен у логор на Бањици где су прешли и командант логора Бекер и неки батинаши. Све малобројнији заточеници у логору на Сајмишту су и даље били изложени тешким условима живота, тортури, повремено и убијању. Као и раније, они су углавном депортовани у немачке концентрационе и радне логоре. Једна од последњих и највећих група интернираних на Сајмишту били су Јевреји упућени из Приштине 18. маја 1944. Њих 440 су ухапсили припадници немачке 21. СС дивизије „Скендербег“ састављене од Албанаца са Косова и

Метохије. Током заточења и они су били изложени тортури усташких полицајаца, војника и капоа, а појединци су и убијени. После нешто више од месец дана, 23. јуна 1944. депортовани су у концентрациони логор Берген Белзен.

Концентрациони логор Берген Белзен након ослобађања

(Public Domain)

Pavle Dželetović Ivanov, *Jevreji Kosova i Metohije*, Beograd 1988, 133.

Извод из сведочења рабина Јосипа Левија из Приштине. „Ухапсили су нас ноћу између 13. и 14.маја. Хапшење нас Јевреја те 1944.године у Приштини отпочело је тачно у поноћ и трајало је до осам сати изјутра, док нас нису успели све похапсити. Наше хапшење вршила је СС дивизија „Скендербег“ чији су војнички састав чинили Албанци са Косова и Метохије, нарочито из Дренице, а официри су били Немци. Хапшење су извршили на основу адреса које су Немци добили од албанске фашистичке општине–Квестуре. У Приштини су нас потоварили у „Г“ вагоне, сточне вагоне, и правац логор ‘Сајмиште’ у Земуну, који је био под управом „СД“ полиције, а где су усташе били стражари и административно особље. [...] При уласку у логор био је општи претрес и одузимали су нам и оно мало ствари што смо имали. На шалтерима „СД“ полиције давали смо своје податке. Исак Рубен је имао 100 албанских наполеона у неком нотесу па је, због тога што их није пријавио, добио велике батине од стране усташа. Ове усташе су биле увежбане за специјално батинање. Имали сун дрвене палице пречника 2,5 сантиметара. У овим сајамским павиљонима спавали смо на даскама. Било је и пацова који су били већи од ласица. Један од усташа, који се највише истицао у батинању и убијању био је Стипетић, иначе шофер у логору“.

РАСПУШТАЊЕ ПРИХВАТНОГ ЛОГОРА ЗЕМУН

Сведочења преживелих, кратки филм, 2023.

До друге половине јула 1944. и преостали заточеници су упућени у друге логоре, а Прихватни логор Земун на Београдском сајмишту је распуштен. Крајем септембра 1944. у логору су кратко били заточени Јевреји, који су враћани са принудног рада у Бору. Током борби за ослобођење Београда и Земуна октобра 1944. павиљони некадашњег логора додатно су оштећени. Тада је почела послератна историја првог Београдског сајма, данашњег Старог сајмишта.

У Прихватном логору Земун је од почетка маја 1942. до друге половине јула 1944. године заточено укупно 31.972 заточеника. У логору или непосредно по одвођењу живот је

изгубило чак 10.636 заточеника, односно једна трећина доведених. Ове бројеве треба сматрати приближном доњом границом и интернираних и оних који су изгубили свој живот. Укупно, у Јеврејском логору Земун и у Прихватном логору Земун је заточено око 39.000 особа, од који је њих нешто преко 17.000 (43,6%) изгубило свој живот.

Прихватни логор Земун након ослобађања (Мађарски павиљон)

(ИАБ, Збирка фотографија)

Прихватни логор Земун након ослобађања (Спасићев павиљон)

(ИАБ, Збирка фотографија)

Прихватни логор Земун након ослобађања (Улаз у Логор)

(ИАБ, Збирка фотографија)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.819.5(497.13+497.15)"1941/1944"(083.824)
341.485(=411.16)(497.11)"1941/1944"(083.824)
316.75(497.11)"20"(083.824)

КОЉАНИН, Милан, 1953-
Логор на београдском сајмишту : 1941–1944 / Милан Кољанин, Асја Драча Мунтеан. - Београд : Меморијални центар „Старо сајмиште“, 2024 (Beograd : Lion). - 79 стр. : илустр. ; 24 x 21 cm

Тираж 300.

ISBN 978-86-906968-1-9

1. Драча Мунтеан, Асја, 1978- [аутор]
а) Старо сајмиште (концентрациони логор) (Београд) -- 1941-1944 -- Изложбени каталози б) Холокауст -- Други светски рат 1939-1945 -- Србија -- 1941-1944 -- Изложбени каталози в) Србија -- Култура сећања -- 21в -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 157002761